

Zoo wordt het zwaartepunt verlegd uit de historie naar de mystiek, uit den Christus voor ons naar den Christus in ons, uit de objectieve heilsdaad naar de subjectieve verlossing, en wordt daarmee feitelijk het heilsfeit overbodig gemaakt.

Toen kwam de zeer bedenkelijke stelling, dat de Christelijke Kerk zich vergist had, door te belijden dat het volzigt Wezen Gods voor geen lijden of smart vatbaar was, want dat het groote mysterie was het *lijden Gods*. Een uitdrukking, waarmee Dr. de Hartog niet bedoelt, dat de Zone Gods naar zijn menselijke natuur aan het kruis voor onze zonden geleden heeft, maar een lijden van de Godheid zelf, zooals ook door van Hartmann in zijn filosofische leer wordt. Daarmee werd de oude ketterij der Theopaschieten (degenen die leerden dat de Godheid geleden had aan het kruis) die reeds door heel de Christelijke Kerk veroordeeld was, weer, in nieuwmoedich gewaad gehuld, bij ons Christelijk publiek binnen-geleid.

En thans in de jongste aflevering van *Nieuwe Banen* gaat Dr. de Hartog nog een schrede verder en leert, dat er een Scheppingsval heeft plaats gevonden. Voor dat de zondeval van het menschelek geslacht plaats vond, waardoor het zedelijk kwaad of de zonde de wereld binnenkwam, was de Schepping reeds gevallen, want het kwaad des lijdens was in haar binnen-gebrongen. Ook de dood is niet een straf voor de zonde, maar gaat aan den zondeval vooraf. Het schepel was reeds der ijdelheid onderworpen. Een gedachte, die eveneens als die van den lijdenen God de verdienste heeft van origineel te zijn, — men vindt haar reeds bij de oude Gnostici, die evenzeer van een Scheppingsval spraken, — en saamhangt met allerlei filosofische beschouwingen, die lijnrecht in strijd zijn met de Heilige Schrift. Want het Woord Gods leert ons van zulk een Scheppingsval niets, maar zegt ons juist omgekeerd, dat God al zijne werken zag, die Hij geschapen had, en ziet, ze waren zeer goed (Gen. 1:31).

Te verwonderen behoeft deze steeds verder gaande afwijking niet. Wie eenmaal het veilige kompas van Gods Woord prijs geeft, moet wel al verder afdoelen op de wateren van zeer gevaarlijke speculatie. Zonderling klinkt het alleen wanneer Dr. de Hartog zich dan toch nog telkens voor- doet als Gereformerd Theoloog en allerlei orthodoxe termen gebruikt, die gelijk Dr. Bakels niet ten onrechte opmerkte in de *Hervorming*, verward en verbijsertend op de groote schare moeten werken. Al is hier natuurlijk van opzettelijke misleiding geen sprake — aan de eerlijkheid van Dr. de Hartog twijfelen we geen oogenblik — er heeft toch een zelfmisleiding plaats, die psychologisch wel begrijpelijk is, al is ze daarom niet minder gevaarlijk in haar gevolgen.

Hier tegen openlijk te waarschuwen is plicht, ook al doet het volbrengen van dien plicht leed. Het warm religieus gemoed van Dr. de Hartog, de ernst van zijn persoonlijke godsvrucht, de bezielende kracht waarmee hij zijn overtuiging uitsprekt, worden door ons hoog gewaardeerd. Ook gelooven we gaarne, dat geen ander motief hem drijft, dan om de Christelijke religie, waarin hij vrede vond voor zijn eigen hart, te verde- digen tegenover het moderne ongelooft en aan te passen aan het bewustzijn van onzen tijd. Maar dit alles neemt niet weg, dat hij die, als apologet voor het Christendom optreedt, door zijn loslaten van het gezag der Schrift en zijn verwaaijking van de betekenis der heilsfeiten juist de voornaamste bolwerken van ons Christelijk geloof prijs geeft, en door zijn gevaarlijke speculatie over het Wezen Gods en de Scheping in de Theologie elementen indraagt, die niet aan de Openbaring Gods, maar aan de filosofie der wereld ontleend zijn.

Voor Kootwyls Scholen.

Ingekomen bij Dr. J. Houtzagers en in harte- lijken dank ontvangen uit de collecte te Heteren door den heer P. J. Leenhout, corresp. Unie te Hemmen, f. s.

Kootwyl, D. HULLEMAN.

Vergetafel.

J. ESSER, STRAATPREDIKING. Vijfde druk. Met een levensbericht van den schrijver door zijn oudsten zoon, portretten en facsimile. Baard. (Hollandsche Drukkerij).

Toen de in 1885 overleden heer J. ESSER, oud-resident van TIMOR, na in het vaderland te zijn teruggekeerd, zich in 1867 met zijn gezin in DEN HAAG vestigde, zette hij daar zijn, reeds in Indië aangevangen evangelisatiearbeid voort en trad daarbij ook als straatprediker op. Het was in het najaar van 1867, dat Broeder Wilkens, evangelist te 's-Gravenhage, en ik, bijzonder de noodzakelijkheid gevoelden om het evangelie te verkondigen aan hen, die het nimmer hoorden. De geestelijke nood van vele arme verdoodden drukte ons. De kerken zijn wel het eigendom der gemeente, doch voor haar gewoonlijk gesloten.

Aldus begint de heer ESSER zelf het verhaal van zijn arbeid in de hofstad, in dat, van zooveel medegevoel met de verdoodden getuigende boekje, hetwelk onder den titel „STRAATPREDIKING. Nagelaten bladzijden uit zijn evangelie-arbeid“ — na zijn dood, in 1886, door de goede zorgen van den heer JOH. VAN 't LINDENROED in het licht kwam.

In onze christelijke kringen is het vrij bekend. Ik herinner mij nog hoe wijlen mijn vriend Dr. LION CACHET, de aan ESSER in meer dan een opzicht verwante geest, er mij het eerst toe bekend maakte en hoe toen het facsimile van het „patent“ tegenover den titel, van „Indisch kramer met een kraam goddienstige werken enz.“, dat de oud-Resident zich had moeten laten uitreiken, mij bijzonder trof.

Trof om het geval zelf, maar ook om de kanttekening: *Dit is mijn redder. Als dit stuk door de aanstaande geloofsvervolgelingen niet verloren gaat, mag het mijnen naasten tot een opwekking zijn om zich des Heeren Woord niet te onthouden, gelijk ik het mij niet geschaamd heb.* De oud-Resident van Timor J. Esser.

Ik herinner mij ook hoe de lezing van dit boekje toen mijn hart goed deed.

En dat deed nu, na jaren, de herlezing weer. Zeker, „straatprediking“, hoewel in het buitenland niet ongewoon, is voor den niet-licht-uit-de-plooi-rakenden, tot deugtheid-gedregeerden nederlandschen cultuur-mensch een buitensissig-heid.

Zoo strijdig met etiquette. Wijl er bovendien als etiquette opgeplakt is: METHUENSMER, is zij ook bij tal van nederlandsche christen-menschen nog te meer veroordeeld.

Maar, lees nu STRAATPREDIKING, en laat wat ESSER daar zoo bekoorlijk eenvoudig weg van zijn werk vertellen, inwerken op uw gemoed. Gij zult dan o! gedregeerde mensch en anti-methuensische christen, als gij teminste het ontroeren niet verleed hebt, in bewondering komen voor deelen cultuur-mensch, voor het enthousiasme waarin hij, man van stand en be- schaving, al zijn deftigheid op zij zet, en als een markramer, die zijn waar aanprijst, onder de vergulzing van het laag- en hooggeemten, het evangelie aanbeveelt „aan die het nimmer hoorden“.

Op zij zet omdat hij weet, dat zij het niet zullen gelooven als zij het niet zullen gehoord hebben en, dat, als zij het niet zullen gelooven, zij voor eeuwig zullen verloren gaan.

Hierin is iets van de werkkende buiten- sigheid en het weldadig aandoende enthousiasme in den elegant gekleeden meneer, die zich op straat, heel ondefig, zoo maar van zijn boven- kleeren ontdoet en in het water springt om te redden 'n medemenschen, dien hij voor zijn oogen ziet verdinken.

En ESSER zag ze erger dan verdinken zijn medemenschen.

In zijn groote barmhartigheid had hij zoo diepe deernis met de velen, die zonder God leven in de wereld.

Hij wil redden hun zielen. Zelf schrijft hij: „Gij vrienden en vriendinnen des Heeren, hoevele duizenden zijn reeds in de eeuwige verdorvenheid, die nooit een woord van u gehoord hebben! Gij kunt ze niet tughalen, al u werou over uw verzuim laat geen enkele verdorvene ziel!“

En zelf is hij aan 't werk gegaan met dat zoo buitensporige middel van straatprediking. Had hij er een comité voor opgericht; het broeder WILKENS en anderen laten doen; was hij er dan als de president van zulk 'n comité, zelf nu en dan eens naar komen kijken, of men had het in den oud-resident van TIMOR zeker minder bedenkelijk gevonden. Maar ESSER's barmhartigheid was nu eenmaal groter dan de altijd op zelf-buiten-schot-blijven-bedschtaam-heid van men.

Hij doet dan ook in zijn geschrift de oproep uitgaan: „Barmhartigheid! barmhartigheid! O, gij geloovigen, barmhartigheid voor ons volk en onze koloniën!“

„Ontwaakt en leert liefhebben met de liefde van Hem, die het verloren zoekt en die ge- zwoeren heeft bij zijn heiligen Naam, dat Hij geen lust heeft in den dood des zondaars, maar daarin, dat de zondaar zich bekeert en leve!“

„Aan een ieder die in den Heere Jezus geloof“, zoo schrijft de heer ESSER op een andere blad- zijde, „raad ik het spreken op straat aan.“

Het wil mij voorkomen, dat deze raad, hoe goed ook gemeend, geen genoegzame rekening houdt met de omstandigheden.

Vergeten wij niet, dat die raad gegeven werd voor ruim twintig jaar; dat raad en ook wel door ESSER's oproep bij vele christenen ten onzent, bij wie dat nog sluimerde, het besef is ontwaakt, dat zij het evangelie moeten brengen aan hen, die het nimmer hoorden; dat, zeker wel niet alleen, maar dan toch vooral door de actie buiten de geïnstitueerde kerken naar dit besef wordt gehandeld en dat alsoo straatprediking, nu met andere middelen hetzelfde doel kan bereiken, een niet zoo dringende eisch is als vroeger.

Maar bovendien, de welmeenende raad dien de heer ESSER gaf dankt mij een gelijksortige met deen, dat een ieder, die zijn medemenschen in gevaar van verdinken ziet, hem moet na springen. Zonder de beperking: indien hij zwemmen kan — acht ik deze raad beslissend verwerpelijk.

Wat de heer ESSER kon, kan niet ieder geloofve.

Hij bezat er, wat ik zou willen noemen het charisma voor.

Hij wist te pakken en te boeien, en bezat daarbij ook in hooge mate die tegenwoordigheid van geest, welke bij het eigenaardig gehoor dat de straatprediker voor zich heeft, zoo noodig is. Een voorbeeld van het laatste.

Als een heer in de kleine Raamstraat te 's-Gravenhage op eens, terwijl ESSER spreekt, voor hem gaat staan en uitroept: „ik geloof niets van wat gij daar zegt en gij zelf geloof niet het ook niet“, vraagt de straatprediker: „niet, mijnheer! wat geloof u dan?“ En als nu die meneer antwoordt: „ik geloof alleen, wat ik zie!“ Wendt ESSER zich tot het volk met een: „Vrienden, let eens goed op; dit is inderdaad merkwaardig; deze heer geloof alleen wat hij ziet. Zoo is 't immers, mijnheer?“

„Ja!“ zegt ook de ander.

Daarop dan ESSER, langzaam, maar met nadruk: „deze mijnheer heeft niet gezien, dat hij geboren is, dus geloof hij niet dat hij geboren is!“

„Een schaterend gelach volgde onder geleerden, die zich zoo snel bij kon uit de voeten maakte.“

Een ander dan de heer ESSER zou wellicht ook bedacht hebben, dat bij den „pedanten weeten!“ dit antwoord moest geven, maar die andere zou dit dan eerst eenige uren later hebben bedacht.

STRAATPREDIKING heeft onder ons reeds vier drukken beleefd. Er bestaat ook een Duitse vertaling van onder den titel: *Ein Holländischer Strassen Prediger. Aufzeichnungen des weiland Statthalter von Timor J. Esser über seine Evangelisations. — Thätigkeit in Holland und Indien. — Als ein Exempel der Arbeit unter den Verlorenen den Deutschen Christen dargestellt von F. F. — Witten a. d. Ruhr, F. Fries & Co.* Hoewel vier maal ten onzent herdrukt, was het werkje geheel uitgeverkt en verschoen er, wijl er nog altijd vraag naar was, thans een nieuwe, een vijfde druk van.

Dese ge druk, bezorgd door den oudsten zoon, is verrijkt met een levensbeschrijving waarvan de verschillende bijzonderheden grootendeels ontleend zijn aan een autobiographie, door den heer ESSER in 1879 voltooid.

De heer ESSER toch, lid van het Centraal Comité van antirevolutionaire kiezervereenigingen, en tot zijn dood een der directieuren der Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden grondslag, was een der onzen.

Aan de met pietet geschreven biografie van zijn vader voegde de zo onen vijfde bijlagen toe waarvan de ge-handelt over zijn broeder: Dr. JULIUS PIETER ESSER, die als zending en een half jaar onder de Madoreezen werkzaam was en, na met verlof in Nederland te zijn teruggekeerd in 1889 overleed; verder over diens weduwe, de thans gestorvene Mevrouw ELISABETH JOHANNA ESSER-HOY en eindelijk over onzen Missionarissen Dienaar Dr. BERNARD ESSER te Poerboelingo.

Verrijkt door de biografie, doet STRAAT- PREDIKING u thans den man kennen, van wien zijn zoon zegt den indruk te hebben gekregen van „volkomen en waarachtig te hebben geloofd wat hij beleed en verkondigde; te allen tijde onder alle omstandigheden te hebben gemeend wat hij zeide; in één woord, van door en door recht te zijn geweest.“

Mit de Pers.

Dr. Wielenga heeft in de *Geldersche Kerk* bode thans weer zijn beschouwingen over ons Avondmaalformulier hervat, die een tijdlang door anderen arbeid onderbroken zijn geweest.

Mogen we als proeve van de deugdelijke wijze, waarop elk woord van ons Avondmaalformulier wordt uitgelegd, hier mededeelen wat Dr. Wielenga over de inzettingswoorden schrijft?

Wanneer de Heere zegt: *Dit is mijn lichaam*, wordt door het woordke *is* niet aangeduid de *synonymiteit* (vereenzelving) van brood en lichaam.

Met wil niet zeggen: Dit brood is hetzelfde als mijn lichaam. Een dergelijke eenwensende van twee verschillende bestanddelen kan Jezus nooit hebben bedoeld. Zij is onredelijk en onmogelijk. Ook Rome spreekt niet van eenwensende. Wel van *wezen-verandering*. Rome geloof dat door het uitspreken van de sacramentele formule: *Dit is mijn lichaam*, — het brood in het lichaam van Jezus veranderd wordt. Na dese verandering is dan echter het brood geen brood meer, maar tot een geheel ander substantie herschapen.

Indien echter het aankondigen van een wezens- verandering in de bedoeling had gelegen, zou de Heere geëgd hebben: *Dit brood wordt of is ge- verandert in mijn lichaam*. Thans is de gedachte aan transsubstantie, reeds op uitlegkundige gronden, geheel uitgeeloten.

Ook wordt de *is* het woordke *is* niet aangeduid een *combinatie* (samenvoeging), gelijk Luther leerde.

Naar de opvatting van deen hervormer zou de Heere hebben te kennen gegeven, dat zijn lichaam het brood *vergeestelijkt* (de z.g. consubstantie). Bij met en onder het brood zou dan het wezenlijk lichaam des Heeren tegenwoordig zijn. Afgedacht hoe dat van het *is* van het *is* tot een heel avondmaal ingesteld werd, nog niet verbeertijk en dus ook niet (van Luthers standpunt uit be- schouwd) verlaten te worden, is, de z.g. op- vatting om taalkundige redenen ongerijmd. Het werkwoord *zijn* drukt nooit de gedachte van com- binatie uit.

Wil men den eenvoudigen zin van Schrift *word* den geen geweld aandoen, dan moet men tot de Gereformeerde slenswijze komen, dat hier een *vergelijking* wordt aangeduid, en wel van zóó innig karakter, dat beiden het beeld en het origineel als zaken van eenzelfde karakter worden genoemd. Het brood, dat Jezus aan de discipelen toereikt, heeft zoodanige eigenschappen en ontvangt thans door de sacramentele handeling een zooodanige betekenis, dat het *afbeeld*, *symboliseert*, *voorstelt* het lichaam des Heeren. Gelijk men op een stand- beeld van Prins Willem wijzend, uitgaande van de gedachte, dat het de beoelving van den kunstenaar geweest is van dien vorst de beeltenis te geven en aanmerkkend, dat ook inderdaad in uiterlijken vorm de gelijkenis getroffen is, zeggen kan: dat is Prins Willem — zoo kan ook hier de verhouding tusschen teeken en beteekeende zaak door hetzelfde woordke *zijn* uitgedrukt.

Dit spraakgebruik is aan de Schrift waarlijk niet vreemd. In denouden brief aan de Corinthiërs (1:10:4) zegt de apostel, handelend van de steenrots, waar- uit de vaders dronken: En de steenrots was Christus; waarbij de kantteekenaar opmerkt: „Dat is, was en teken en voorbeeld van Christus; en dit is een wijze van spreken, gebruikelijk in de bondszegen, gelijk het brood en de wijn in het avondmaal het lichaam en bloed van Christus worden genaamd, omdat zij daarvan een teeken en zegel zijn.“

Een teeken en zegel! De kracht der vergelijking is niet uitgeput met te zeggen, dat er overeen- komst is tusschen teeken en beteekeende zaak. Inderdaad, dat zou het avondmaal arm zijn aan geestelijke werking. Maar, als Jezus zegt: *Dit is mijn lichaam*, — stelt hij het brood ook tot onder- pand, dat Hij, in den weg van het sacramentele nuttigen van het brood, aan den discipelen wil schenken dezelfde genade, die in de gemeenschap aan zijn lichaam den zondaar toekomt. Wie het brood sacramenteel ontvangt, ontvangt daardoor niet slechts een geestelijke onderwijzing, een aan- schouwelijke evangelieverkondiging, maar tevens een rechtstreeks deelgenootschap aan het lichaam des Heeren, dat is aan Christus zelf. Dat deze verklaring een wettige en schriftuurlijke is, blijkt uit hetgeen de apostel in het voorgaande hoofd- stuk zegt: Het brood, dat wij breken, is dat niet een *gemeenschap* des lichaams van Christus (vs. 16)?

De maanen der synonymiteit en der combinatie hebben dus niet het recht misachtend op de Gereformeerde avondmaalsviering naar te zien, als een daad van enkel symboliek. Er is ook naar onze overtuiging een *zijn* van Christus zelf in en bij het teeken. Alleen, dat *zijn* is niet vleeschelijk tastbaar, maar geestelijk merkbaar. Dit geestelijk karakter van Jezus' gemeenschap met ons in het sacrament verwacht het avondmaal niet tot een *idee*, denkbeeldige gemeenschapsvoering, maar duidt juist aan de hoogste, heerlijkste realiteit der gemeenschap met hem.

Als om alle misverstand aangaande dit geest- elijk karakter der gemeenschap af te snijden, voegt de apostel nog de verklarende woorden toe: *dat voor u gebroken wordt*. De tekst dezer woorden schijnt niet absoluut vast te staan, daar in sommige voorname handschriften het woord *gebroken* niet voorkomt. Vandaar dat de nieuwere bijbeluitleg- gers hebben: *dat voor u is*. Oareddijk is dese lezing niet. Het is in het afgebroken denken, dat Jezus dit gezegd zou hebben. Er schijnt hierin al- les een sekere kracht van uitdrukking. *Dat voor u is* wil namelijk zeggen: dat voor u bestemd is, en dat toekomt, waarop gij geestelijk recht hebt, omdat ik het u geef.

Het valt echter niet te ontkennen, dat er in dese lezing iets hard is, en ook, dat zij niet zoo zuiver past in den toon van den tekst, die tevooren immers spreekt van een *breken* van het brood. Het is meer in den geest van de geheele sacra- mentele handeling, wanneer hier gelezen wordt: *dat voor u gebroken wordt*.

Dit *breken* doet op den offerdood van Christus aan het kruis. Het wil niet zeggen, dat Jezus' lichaam in eigenlijken zin gebroken is, want de glorie van Gods trouw schittert juist in het feit, dat de profete: geen been van Hem al gebroken worden, in vervulling is gegaan. — Maar wel duidt het op de verbreking van het lichamelijke *leven* door den dood. Het doet op de zelfovergave, die Jezus het lichaam, het leven gekost heeft. Lukas heeft dan ook het recht tot de variatie: mijn lichaam, hetwelk voor u *gegeven*, d.i. overgegeven wordt.

Zal nu het gebroken lichaam des Heeren in den sacramentele weg waarlijk den aansittenden gasten tot geloofsverrijking strekken, dan is niet een direct gemeenschapsvoering met den levenden, triumferenden Zaligmaker genoeg. Wanneer straks de bloedige strijd volstraeden en de loopbaan der smarten volbrengd is, moet juist door de herin- nering aan het *feit* van dien ontzaglijken vloekdood de gemeente in haar geloofsleven worden gesterkt. Het is straks niet de nacht van lijden is voorbij en *vergeven*, welkom dageraad van heerlijkheid! Neen, de lijdenshistorie moet Gods volk voor eeuwig in de ziel gegrift staan, en naarmate dese historie klaarder in haar bewustzijn opleeft, zal zij dichter bij den Heere en de Heere nader bij haar zijn.

Met het oog hierop laat Jezus op de reeds aan- gehaalde woorden onmiddellijk volgen: *doet dat tot mijne gedachtenis*.

De Heere bedoelt met dese woorden niet aller- eerst glorie en dank voor zichzelf bij zijn volk. Het bevel spreekt voort uit de bedoeling, het avond- maal zoo rijk mogelijk voor zijn gemeente te doen zijn. Zonder Jezus' gedachtenis te vieren kan het brood geen teeken en zegel zijn van zijn lichaam *dat voor u gebroken wordt*. Zonder herinnering geen herleving! Van het *gebeurde* heilsfeit gaat de wonderbare kracht tot zelfverheffing uit.

Doet dat (n.l. de geheele handeling der avonds- maalsviering, dus het breken des broods het geven, nemen en eten) *tot mijne gedachtenis*. Uit dese ordinantie, die alleen bij Lukas (Paulus' navolger waarschijnlijk) en niet bij Mattheus en Markus voorkomt, blijkt van hoe groote betekenis de openbaring geweest is, die Paulus ontving. Want daardoor door dit bevel wordt het avondmaal tot een *lijfsdien*, een kerkelijke traditie gestempeld. Niet met één daad van avondmaals- viering kan de gemeente volstaan. Zij moet voort- durend en telkens weer ditzelfde doen tot Jezus' gedachtenis.

Ook in dit opzicht is het avondmaal een her- schepping van het oudtestamentisch Pascha. In het Pascha vierde Israël immers de herinnering aan het gebeurde in den wondernacht te Egypte. Het Paschamaal was ook een gedachtenismaal. De Heere had gezegd (Ex 12:14): „En dese dag zal aliden wezen tot gedachtenis, en gij zult hem vieren onder uwe geslachten tot een eeuwige instelling.“

Ook in den laatste nacht van Jezus' lijden werd aan den Paschdich de heugenis aan het reddend wonder (en wel door het gebruik van het Paschlam) gevierd. Maar nu leidt Jezus de aan- dacht der discipelen af van het Paschlam op zijne eigene persoonlijkheid, zeggende: Doet dat tot mijne gedachtenis.

Zeker, de gedachtenis wordt door het teeken des broods allereerst naar het gebroken lichaam des Heeren heengevoerd, maar dit lichaam zelf brengt de ziel in contact met de *persoon* des Heeren. De daad der verlossing roept in herinnering de persoon des verlossers. Van de gave klimt de ziel op tot den Goddelijken geveer, en rust niet eerder voor zij ruste vindt aan zijn Middelaarshart. In het ware geloof grijpt innigst eerst den Christus Gods en krijgt dan door den Christus deel aan zijne schatten en zegeningen.

Zóó gezien is dus wel waarlijk de avondmaals- viering ook een huldigen van de persoon des Konings. Trouwen, hoe zou het anders kunnen? Hoe zou Jezus, die zijn volk zoo onuitspreklijk liefheeft, ongevoelig kunnen zijn voor de perso- nlijke dankbaarheid van de zijnen? En hoe zou dat volk kunnen vieren de gedachtenis aan den zoen- dood, zonder den Man van smarten zelf in het ge- zegd aangezicht te zien, en in den geest met een *Rabboni* aan zijn voeten neder te knielen?

Het ware avondmaal verbindt uw hart aan Jezus' hart, het strengt den band der mystieke union tusschen het Hoofd en de lidmaten inniger, het voegt den Bruidgom daar boven en de bruid hier beneden in alig vóórgeten van de bruloff die komt, tot één leven samen.

Officiële Berichten.

De Kerkeraden der Geref. kerken A en B te Axel namen in hun gecombineerde vergade- ring van 6 Sept. jl. het besluit, dat voortaan collectanten, voor welk doel ook, minstens 3 weken te voren hun verzoek om te collecteren tot de kerkeraden moeten richten.

Dit besluit is in beide kerken afgekondigd met verzoek aan de leden der gemeenten, niets te geven aan iemand die niet voorrins is van een door beide predikanten geteekend bewijs. Namens Kerkeraden der Ger. Kerken te Axel:

H. VAN LUYK, scriba.

Axel, 26 September 1910.

Buitenland.

Frankrijk. Gebrek aan predikanten. Het bedroevend verschijnsel, dat schier in alle Kerken in de laatste jaren minder jongelieden zich willen geven om haar als herders en leeraars te dienen, trekt veler aandacht. Ook een politiek blad als de Duitse *Reichs- bote* en andere politieke en kerkelijke bladen be- spreken deze ernstige zaak. Het Fransche Pro- testantsche blad *Le Christianisme* noodigde zijn lezers uit hun gevoelens daarover kenbaar te maken. Meer dan dertig volkeden aan dat verzoek, en uit de ingekomen antwoorden bleek dat de oude geest der Hugonooten nog menigen beïelt.

De redactie van *Le Christianisme* kwam tot het stellen van haar vragen door het feit, dat bijna in al de Protestantische Kerken van de oude en van de nieuwe wereld te wuig jongelieden zich voorbereiden om geroepen te worden tot den dienst des Woords. Niet het minst hebben daarmee de zwakke Gereformeerde Kerken van Frankrijk te worstelen; niet alle vacatures kunnen beset worden, en men is ge- noodsaakt gemeenten, wat den predikdienst betreft, te combineren of mannen als predika- ten te beroepen die niet gestudeerd hebben. De redactie stelde daarom haren lezers de drie volgende vragen:

1. Is het ook u opgevallen, dat er steeds meer gebrek komt aan predikanten?
2. Verklaart gij dit feit uit het ongelooft dat deeren tijd beheerscht, uit onzen theologi- schen en kerkelijken toestand, uit het onvol- doende tractement onzer predikanten, in het bijzonder uit de onvastheid, die de scheiding van Kerk en Staat in dit opzicht gebracht heeft, of uit andere oorzaken?
3. Welke zijn de middelen die verbetering kunnen brengen?

Uit de antwoorden blijkt, dat het afnemen van het aantal studenten in de Godgeleerd- heid, niet alleen de predikanten met zorg vervult. Met grooten nadruk wijzen de antwoorden ook van gemeentelieden op de Theologische facul- teiten die de geloofsbijbel der Kerk niet onderschrijven. „De jongelieden die zich voor de predikdienst voorbereiden, gaan vol vromen ijver naar de Universiteit en verlaten haar voor het meereel als ongelooft. Zij, wier geloof niet geheel verduisterd werd, treden in het ambt, maar omdat de Bijbel voor hen niet Gods Woord is, zoo is hunne prediking ledig en dor, zij kunnen geen geloof wekken, omdat zij zelf geen geloof hebben“. „Het kwaad is niet on- geneeslijk: het enige geneesmiddel is: een grondige verandering van het Theologisch onder-

wijs en terugkeer tot het geloof der apostelen.“

Een ander gemeentelid schrijft: „Het voor- naamste onzer ellende is het ontbreken van levend geloof in onze Fransche matschappij. Het aantal van hen wier geloof vaststaat, en zoo vast is dat anderen daardoor ook tot geloof gebracht worden, wordt al kleiner. Al is het Theologisch onderwijs zuiver, daardoor wordt het gebrek aan geloof niet vergoed“. „De Theo- logie beschouwt men steeds meer als een deel van het menschelek weten, op één lijn met de rechtswetenschap, de letterkunde, de geschiede- nis en de wijsbegeerte staande“. Naast die hoofd- oorzaak hebben wij ook oorzaken van finan- tieelen en sociaal aard. „De bezoldiging onzer predikanten was steeds onvoldoende, en dit is eiger geworden (en gevolge van het daurend worden van de levensmiddelen).“ „Ook de sociale positie van den predikant is gedaald. De predi- kant genoot vroeger algemeene achting, veel meer dan tegenwoordig, doordat het ongelooft toenam. Ook heeft, door de scheiding van Kerk en Staat, de predikant het karakter van ambte- naar verloren. Juist die uitwendige dingen oefen- en op den Franschen grooten invloed en schrikken van den dienst des Woords nog meer af, dan de geringheid van het inkomen.“

Gaston Tournier, een van de voormannen der Jongelingsverenigingen in Frankrijk, sprak het uit, dat vóór alles de heftige Theologische strijd die er gevoerd wordt, jongelingen afschrikt om predikant te worden. „Wanneer een ernstig jongmensch de onderscheidende uitingen in den kerkelijken strijd der laatste jaren gelezen heeft, kan ik het verstaan, dat hij niet verlangt ambt- genoot van de ondertekenaars van zulke arti- kelen te worden“. Ten tweede wijst Tournier op het zwevende en weifelende in de bejelingen der geloovigen zelf. „Hoe kunnen wij er ons aan geven om de zielen van het volk te ver- overen, wanneer wij niet weten wat wij ge- looven, of wanneer wij vreesachtig gemaakt door het ongelooft der liberalen, van onze ge- loofsbijbelijden de scherpe punten aflijpen?“

Wederom anderen meenen, dat men de op- zich zelf juiste stelling, dat men als eenvoudig gemeentelid de Kerk evengoed dienen kan, als wanneer men predikant wordt, misbruikt, en wijzen er op, dat menig jongmensch, terug- schrikkend voor den ernst en de verantwoordel- ijkheid van den dienst des Woords, zich troost met de overlegging, dat hij ook in andere be- roepen zijn plicht als Christen volbrengen kan.

(Slet volgt.) WINKEL.

Voor Kinderen.

UIT KWAAD TOT GOED. XX.

GROOT ONWELD.

Toen het haar eenmaal gelukt was den goeden toon bij het vertellen te vatten, deden de kinderen veelal niet liever dan naar haar luisteren, zoodat zij soms moeie had om genoeg „stof“ tot spreken te vinden. Dan echter bielp het weer, dat er althans psalmen en andere verzen waren, die de jeugd uit het hoofd had geleerd en zingen kon. Zoo was er een aan- gename afwisseling van dicht en onacht en leerde Mina mettertijd „den dag aanvullen“ zooals de juffrouw zei.

Toen de meester van de Diaconieschool een paar weken later even kwam hooren, hoe het Mina in haar nieuwe werk beviel, kon zij nog juist niet roemen en vertelde openhartig, dat zij soms haar vroegere taak vrij wat aangename vond.

„Ja, lieve meid“, zei de meester, „zoo gaat het meermalen. Maar alle beginsels zijn moeilijk. Ik raad je toch ernstig het nog een poosje uit te houden. Juffrouw Van Leeuwen — dat wil ik je wel zeggen — is tevreden over je, en je ziet er bensch ook wat beter uit dan een maand geleden. Wie weet, hoe de Heere het ook verder wel al maken. Zonder Hem kun je ook hierin niets doen, maar met Hem heel veel.“

De raad was goed en hij werd gevolgd ook. Allengs vond Mina het werk makkelijker, en dat de kleinen zooveel van haar hielden achtte zij toch recht aangenaam, en de ouders der kinderen dachten er blijkbaar ook zoo over. In het eerst had Mina van het verlaten van haar dienst er schade dan voordeel gehad. Want wel zou zij ook van de juffrouw elke week een gulden ontvangen, maar zij had nu zelf voor haar kost te zorgen. Toen zij echter met de ouders van

Heeregracht. 't Was een reeds vrij bejaard man, die een deftig voorkomen had. Hij trok al dadelijk de aandacht door zijn eigenaardige kleding. In plaats van een hoogen hoed, destijds de gewone dracht voor heeren, droeg hij een lagen, doffen met breeden rand. Het vest was toegesneden tot aan den hals, zoodat bovenaan alleen de witte boord zichtbaar bleef. Over het vest droeg hij een lange jas. Alles was stemmig zwart, en heel de man deed denken aan een Engelsch predikant.

Toch was hij dat niet. Wel waren hoogstwaarschijnlijk, of liever zeker, zijn voorouders uit Engeland naar Nederland verhuisd. Daarop wees reeds zijn Engelsche naam, John S. Mollet, en eveneens dat hij tot de Kwakers behoorde, van wie wij reeds vroeger hebben gesproken. Deze toch zijn hier nooit talrijk geweest, en die tot hen behoorden waren veelal Engelschen of althans van Britsche afkomst. In de buurt was hij welbekend als de Kwakerheer en meer nog als een goed, vriendelijk man, die voor anderen veel overhad.

Deze heer dan ging de Huidenstraat door, toen hij plotseling een groot leven en geweld hoorde, dat uit een der huizen in de straat scheen te komen. 't Was schreeuwen, brommen, loeien en fluiten, alles dooreen, zoodat de heer Mollet in het eerst onwillekeurig dacht aan het geluid, dat wel eens van een beestenspel uitging, vooral tegen etenstijd. Doch weldra begon hij zich dat er zulk een inrichting bij zijn weten in de Huidenstraat nooit geweest was. Zelfs de honden, waarnaar de straat heet, waren er al lang niet meer te sien.

Opeens bespeurde hij dan ook weldra dat hij zich niet voor een beestenspel of bij de kalvermarkt bevond, maar voor de bewaarsplaats van kinderen. Die was hem welbekend, want hij kwam er dikwijls voorbij. Meermalen ook — hij was een vriend van kinderen die mijnheer Mollet, — had hij met de kleintjes even gesproken, en ook de juffrouw wel eens gesproken. Hij begreep nu dat er in de school iets bijzonders moest zijn. En daar een oproer in een bewaarschool zeker heel zelden voorkomt, dacht de heer Mollet aan een of ander groot ongeluk, dat zulke oorscheurende kreten deed opgaan. In de buurt echter scheen tot zijn verbazing zich niemand heel ongerust te maken, wat hem zeer verwonderde. Nieuwsgierig trachtte hij naar binnen te gluren, doch de gordijnen waren neergelaten, en bleeften allen nieuwsgierigen blikken door te dringen.

HOOGENRIJK.

Gereformeerde gezindheid.

Gereformeerde Kerken.

BEROEPEN: Meliskerke, K. Veen, te Oostburg, — Oosterend op Texel, J. C. Dagevos, te Zuid-Beijerland, — Epe en Oldemarkt, Dr. J. G. Geelkerken, cand. te Hilversum.

AANGENOMEN: Nieuwe-Pekela, T. J. Hagen, te Ridderkerk, — Coevorden, B. Roorda, te Idskenhuizen.

REDANCT: Witmarum, T. J. Petersen, te Winsum. — De Wulp, G. Groot Nibbeling, te Haulerwijk. — Hindeloopen en Stavoren, J. Visser, te Hijnm. — Baarlant, E. Schouten, te Boleas.

Hijlaard, Ds. J. Steffens, beroepen naar Langerak bez. de Lek, nam Zondag hier afscheid met een predikatie over Matth. 28: 20. Aan het einde werd de schiedende leeraar hartelijk toegesproken namens den kerkeraad en door Ds. Doornbos van de genabuurde kerk Buxum, terwijl de gemeente Psalm 121: 4 en Ps. 134: 3 toezong.

Huisen. Wij hadden Zondag het voorrecht, dat de bestaande vacature weer mocht worden vervuld. Na des morgens bevestigd te zijn door Ds. A. Steijling van Naarden, met een leerde over Hand. 3: 4-6 deed des avonds ons beroepen leeraar Ds. J. P. Visscher, van Kockengen gekomen, zijne intrede met een predikatie over Hooglied 4: 16.

Oude Pikel. J. I. Zondag nam onze zeer beminde leeraar Ds. A. Roorda, na een ruim 9-jarigen seggenrijken arbeid, afscheid van onze gemeente naar aanleiding uit 2 Cor. 13: 11.

En groote schare, die ons kerkgebouw haast niet kon bevatten, woonde des indrukwekkende ure bij. Na sloop werd door een der ouderlingen Ds. Roorda waardeerende woorden toegesproken en werd hem door de gemeente toegesproken Ps. 121: 4.

Daarna sprak Ds. Voerman namens de classis en liet daarop door de gemeente zingen Ps. 134: 3. Dat de Heere hem tot grooten regn stelde in zijn nieuwe gemeente en ons spoedig de man zijne raadszende, is de wensch en bede van kerkeraad en gemeente.

K. Stuit, scriba. Men adresseere voortaan aan den scriba: K. Stuit.

Het adres van den kerkeraad te De Bildt is voortaan De F. Drost.

Nederlandsch Hervormde Kerk.

BEROEPEN: Glaanburg, J. Gouverneur, te Halle (Geld.). — Ameide en Tienhoven, P. Kruij, cand. te Heekendorp. — Vlaardingen, C. A. Lingbeek, te Spijk (Gr.). — Leerdam, M. Jongebreur, te Veendam. — Heerenveen (toez.), H. Visser, te Oosthuizen ca. — Wieringerwaard (toez.), A. J. Reinders, te Oosterland op Wieringen. — Harmelen, G. Bolkestein, te Harich.

AANGENOMEN: Schettens en Longerhouw, B. Dijkstra, te Holyloot (N.-H.). — Oost-Zaandam, C. Met, te Zuid-Zijpe. — Idseghuizen ca., — R. ten Kate, cand. te Slidrecht. — Assen (toez.), A. J. Werner, te Noord-Schermer. — Langerwag, J. M. Natijl, te Berkhout. — Wierum (Fr.), P. H. G. v. IJsselt, te Pieterburen. — Wollega (als hulp pred.), D. v. Mannen, cand. te Meppel.

REDANCT: Krommeniedijk, H. Bax Jr., te Hippolytushoef ca. op Wieringen. — Ter Apel, C. Ph. F. Abbing, te Zweloo. — Lobith, A. Groeneveld, te Noord-Zijpe.

Geabonneerden op DE HERAUT wordt belesd verzocht, de abonnementsgelden over het kwartaal, getindigd 30 Sept., ten bedrage van f 1.20, per postwissel over te maken, welken men gelieve te adresseren aan

De Administratie van „De Heraut“, Amsterdam.

De abonnementsprijs van De Heraut is f 1.20 per kwartaal.

Van de inleekaren op het premiewerk PRO REGE, wordt de eerste kwartaalbetaling ad f 1.25 per aangevraagd exemplaar, eveneens gaarne ingewacht.

Na ontvangst van den postwissel wordt den afzender daarvan bericht gezonden.

DE ADMINISTRATIE.

Amsterdam, Oct. 1910.

Plaatsgebrek noodzaakt ons Advertentie tot een volgend Nr. uit te stellen.

Advertentie.

Ps. 103: 1.

Zoo de Heere wil en zij leven, hopen onze geliefde Ouders OTTO CORNELIS VAN HEMESSEN

JANSJE VAN DER LAAN den 15den October a.s. den dag te herdenken, waarop zij

vóór 25 jaar

in den echt werden verbonden. Dat de Heere hen nog lang moge sparen is de bede van

hunne dankbare kinderen.

Woubrugge, 1 October 1910.

Heden werd door 's Heeren goedheid voorspoedig geboren

GERRIT JOHAN,

Zoon van

J. F. COLENBRANDER.

J. C. COLENBRANDER—

Boswijk

Soemba, 25 Aug. 1910.

Tot onze diepe droefheid overleed heden onze geliefde Echgenoot, Vader, Behuwd-, Groot- en Pleegvader

Ds. GERRIT ARIE DE JONG,

Emeritus Predikant van Schoonhoven,

in den ouderdom van bijna 77 jaar.

Het is ons een groote vertroosting, dat hij heenging in de blijde zekerheid des geloofs.

Wed. E. DE JONG—GOKKE.

L. A. MULDER—DE JONG.

Klundert, Ds. A. J. MULDER.

A. M. LINDEBOOM—DE JONG.

Ds. C. LINDEBOOM

en Kinderen.

JOHANNA C. WOERMAN.

's-Gravenhage, 24 Sept. 1910.

Paulinastr. 40.

Heden ontiep na een langdurig en geduldig lijden onze oudste lieveling,

NELLY,

in den ouderdom van 10 jaar en 3 md.

Haar vertrouwen was, dat zij tot Jesus ging.

De diepbedroefde Ouders:

Ds. W. A. VAN ES,

M. L. C. VAN ES—ex Bij.

Leeuwarden, 27 Sept. 1910.

Heden overleed, in zijn Heere en Heiland, na een lang en smartelijk, doch geduldig gedragen lijden, onze beminde medebroeder

CORNELIS HAZE,

in den ouderdom van ruim 50 jaar.

Slechts twee jaren mocht hij zijnen Koning dienen in het ambt als diaken.

Het leven was hem Christus en het sterven hem gewin.

Dit trooste de bedroefde Weduwe en kinderen in dit voor hen zoo smartelijk verlies.

Namens den Kerkeraad:

Ds. F. BRUINMA, Praeses.

B. K. HASKER, Scriba.

Scharredijk, 28 Sept. 1910.

Het behaagde den Heere, na een vrij lang, doch gelukkig niet zeer smartelijk lijden, uit ons midden weg te nemen, onsen beminden Broeder

AALT NIJBOER,

in den ouderdom van bijna 82 jaar.

Lange jaren mocht hij met de liefde der toewijding de Gereformeerde Kerk alhier als Ouderling dienen. De Heere had hem toegerust met de heerlijke gaven van natuurlijke wijsheid, helder inzicht in de waarheid en opgeruimd zinn en tevens met de allerkostelijkste „een nederigen en stillen geest, die kostelijk is voor God“ en hem door zijn eenvoud en oprechtheid voor ons zoo aantrekkelijk maakte. Zijn einde was vrede. Kalm, blijmoedig en welverzekerd ging hij „naar huis“. Blijde troost voor ons, die hem noode missen, en voor zijne bedroefde kinderen, die de Heere versterkte met die vertroosting, die nooit te klein zijn.

Namens den Kerkeraad,

Ds. H. MULDER, Pr.

B. GOOSENS, i. Scr.

Harderwijk, 23 Sept. 1910.

Tot onze diepe droefheid heeft het den Heere behaagd, onze geliefde Moeder, Behuwd- en Grootmoeder

GERRITINA HOLLAND,

Weduwe van den WelEerw. Heer

J. H. SCHOEMAKERS,

tot Zich te nemen, in den ouderdom van bijna 79 jaren.

Haar heergaan was in vrede.

Katen, Wed. M. VAN HAERINGEN—

drecht, LINSCHOTEN.

Hillegomberg, B. J. ROOSEBOOM—

SCHOEMAKERS.

Alphen, M. ROOSEBOOM.

ald. Rijn, C. B. SCHOEMAKERS.

Delft, G. SCHOEMAKERS—KNIBBE.

Alblas, M. G. KUIPER—SCHOEMAKERS.

terdam, H. H. SCHOEMAKERS.

M. J. SCHOEMAKERS—

VELDHUIS KROESE.

en Kleinkinderen.

Delft, 27 September 1910.

Spoorsingel.

L. G. WEISZ & Co.,

Commissionairs in Effecten,

WESTERMARKT No. 21

AMSTERDAM.

Bij J. H. KOK te KAMPEN verscheen heden:

„Door het Geloof“

Een twaalfstal predikatiën over

Hebreë XI.

door

C. VAN PROOSDY.

Royaal formaat.

Prijs f 1.40. — Geb. f 1.90.

In elken Boekb. ter insage.

Vrije Universiteit.

In dank ontvangen:

Voor de Vereeniging:

Aan Legaten:

van wijlen Meij. Wed. J. C. van Halen geb.

C. H. A. van der Nulft f 50.

Aan Contributiën:

door den heer J. A. Wagenaar te Tholen f 14 50.

Aan Collecten (voor de Theol. faculteit):

van de Geref. Kerk te Leidschendam f 7 16 1/2;

te Velp f 9 99; te Aalsmeer f 1 25; te Bussum f 13 10; te Naarden f 2 01 1/2; te Nederhorst den Berg f 1 46 1/2; te Muiden f 1 03; te Muiderberg f 1 27 1/2; te Ouderkerk a/d. Amstel f 6; te Sloterijk f 1 63 1/2; te Weesp A f 10 55; te Weesp B f 14 1/2; te Oudehoorn f 1 53; te Arnhem f 47 51; te Nijmegen f 7 27.

Voor de Medische faculteit:

(Contributiën): door den heer Adr. Melis te Serooskerke (W.) f 30; van wijlen den heer F. Abcouwer (1910) f 2 50.

Aan Schenkingen:

door Meij. P. F. F. Fajkschot te Zuilen f 1.

TH. RUYSS Gs.

Penningmeester.

Amsterdam, Keizersgracht 162.

Bij J. H. KOK te Kampen verscheen thans compleet:

VAN GOLGOTHA

NAAR JERUZALEM

PASCHEN - HEMELVAART

PINKSTEREN

door

P. BIESTERVELD,

in leen Hoogleraar a. d. V. Universiteit

en

Dr. B. WIELENGA,

v. d. m. te Arnhem

480 pag. Groot royaal formaat.

Prijs f 4 50 — In Stempelband f 5 20

Door de geheele Chr. pers werd dit uitnemende werk (vervolg op: Van Bethanien naar Golgotha) geprezen en warm aanbevolen.

„Het zijn geen preeken, maar verhandelingen die U op de hoogte brengen met verband en samenhang, die de geschiedenis zelve eenvoudig en duidelijk verklaren en tal van praktische wenken bieden. Preeken zijn het nu juist niet en toch wordt voor de preeken over deze onderwerpen rijke en heuglijke stof aangeboden. Het werk moete plaats hebben in ieder Christelijk gezin en heeft blijvende waarde.“

T. Bos.

Vrije Universiteit.

In dank ontvangen voor een Nieuw gebouw:

FRIESLAND.

door Ds. H. J. Allaart, van H. J. A. f 2 50;

H. A. f 2 50; F. A. f 5; J. D. B. f 2 50; D. B. f 2 50; Wed. K. B. f 50; J. D. f 5; H. D. f 5;

H. D. Sr. f 5; J. D. f 2 50; J. D. f 2 50; A. D. f 2 50; P. H. f 2 50; J. H. f 10; B. H. f 10;

Wed. J. v. d. M. f 2 50; R. d. R. f 2 50; R. d. R. f 2 50; J. v. d. S. f 2 50; L. S. f 1; P. V. f 1;

D. D. W. f 2; allen te Harlingen; S. J. B. f 2 50; S. H. B. f 2 50; beiden te Midlum; S. D. B. f 1;

U. H. f 10; beiden te Almenum; samen f 121 50;

door Ds. R. van Reenen, van Gebr. R. f 5;

A. H. f 2 50; J. T. f 1; Wed. A. f 1; Joh. H. f 1;

G. P. f 1; A. S. f 50; F. S. f 50; L. H. f 50;

Wed. Z. f 2 50; Ds. R. v. R. f 2 50; Wed. B. f 1; K. O. f 1; P. P. f 1; J. S. f 50;

P. O. f 50; T. v. d. K. f 50; R. T. f 50; J. D. f 2 50;

J. de G. f 2 50; H. B. f 2 50; J. T. f 1; D. D. f 1;

J. L. f 1; H. B. f 50; H. W. f 50; Wed. v. d. W. f 50;

H. D. f 50; H. D. f 50; allen te Reinsum; e.a.; W. J. f 1; D. J. de G. f 1; S. E. v. d. W. f 1;

H. D. f 1; S. M. f 2 50; allen te Wanswied; Wed. B. T. f 10; T. N. f 1; Joh. B. f 1; R. P. f 50;

K. H. f 50; J. v. d. M. f 50; J. T. f 50; K. H. f 50;

J. V. f 50; D. R. f 50; P. v. S. f 50; H. A. f 50; P. v. D. f 50; J. I. f 1; H. S. f 1;

T. B. f 50; K. D. f 50; W. P. K. f 50; H. H. f 50;

H. M. f 50; H. M. f 50; allen te Ferwerd; B. E. K. f 2 50;

R. V. f 1; K. D. f 1; J. v. d. V. f 50; Ds. B. W. ter M. f 2 50; H. H. f 1;

T. O. f 1; G. B. f 50; J. B. f 2 50; J. v. d. W. f 1;

G. E. f 50; allen te Blijss; Ds. G. D. f 1;

S. H. f 1; P. C. B. f 1; J. S. f 50; Wed. J. T. f 1;

allen te Marum; E. v. d. W. f 2 50; R. R. f 2;

J. R. f 1; B. D. f 1; P. v. d. W. f 1; Ds. W. B. f 1;

A. D. f 2 50; B. M. f 1; S. R. f 1;

B. R. f 1; Wed. A. W. f 1; F. Z. f 50;

Wed. T. f 2 50; J. E. f 1; D. B. f 1; J. H. f 1;

B. K. f 1; N. N. f 1; allen te Hallum; samen f 110;

door den heer L. Runia te Berlikum f 20;

door Ds. v. Lingen, van H. J. P. f 1; H. W. f 1;

Z. K. f 1; samen f 3;

door den heer G. Weerstra, van S. G. v. d. M. f 2 50;

S. B. f 5; J. v. d. G. f 1; G. B. f 1; L. R. f 50;

D. de J. f 50; D. I. B. f 10; S. D. B. f 2 50;

Meij. H. B. f 50; H. de G. f 2 50; O. S. f 1;

H. de B. f 50; J. M. f 1; D. H. f 50;

D. de B. f 50; J. R. f 50; R. R. f 50;

Meij. T. R. f 50; A. Q. f 2 50; T. de B. f 50;

Fam. W. f 35; U. v. d. W. f 1; allen te Ferwerd;

J. B. f 50; D. K. f 2 50; J. R. f 50;

Ds. H. v. D. f 1; Gez. B. f 1; M. B. f 1;

allen te Gaasi; samen f 101;

GRONINGEN.

door Ds. J. J. Miedema, van M. B. f 25; W. H. f 1;

J. de B. f 2 50; J. L. f 1; W. A. f 2;

M. S. f 2 50; Ds. J. J. M. f 3; F. A. f 1;

W. M. f 2 50; W. O. f 5; W. G. f 2 50; G. D. f 5;

Wed. de B. f 2 50; J. A. f 1; G. W. f 1;

LEVENSVZERZEKERING

de Nederlanden van 1845

BRAND - - VERZEKERING**INBRAAK**

DEN HAAG (vroeger Zutphen). Directie HENNY.
KAPITAAL f 4.000.000 00
RESERVEFONDUS f 1.429.000 00

Wed. P. VAN ELIK & ZONEN

Hoofdkantoor: AMSTERDAM, Damrak 60.
Bijkantoren: AMSTERDAM, Dam 13-15-17.
HILVERSUM, Langestraat 65.
HAARLEM, Kruisweg 69.
ROTTERDAM, Zuidblaak 62, bij het Postkantoor.
DORDRECHT, Wijnstraat, hoek Wijnbrugsteeg.

Belaasten zich met de uitvoering van EFFECTENORDERS.
Nemen en geven GELDEN op PROLONGATIE.
Sluiten BELEENINGEN.
Ontvangen GELDEN